

Відгук

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
Квітослави Дмитрівни Матійчук

на дисертацію Шендерук Олени Борисівни **«Проблема розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у вищих навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність обраної теми. На зламі історії гостріше постають проблеми підготовки майбутніх викладачів взагалі та іноземної мови зокрема, адже без їх розв'язання неможливим є подальший суспільний розвиток. У період входження України в загальноєвропейський освітній простір необхідно враховувати не лише реалії і перспективи історико-педагогічного розвитку країни, освітній досвід розвинутих держав, а й власний історичний шлях. Концептуальне осмислення провідних проблем становлення і розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови переконує в тому, що без врахування культурно-історичного досвіду українського та інших народів, без відродження вітчизняних освітніх традицій не можливо інтегрувати особистість в освітньо-виховний простір як регіону, так і всієї держави. Наразі саме ВНЗ лінгвістичного спрямування виступають з одного боку – ретрансляторами потреб спільноти, з іншого – механізмом забезпечення розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови.

У зв'язку з цим важливим є узагальнення і дослідження проблеми розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у ВНЗ України другої половини ХХ – початку ХХІ століття. У руслі зазначеного важливим і своєчасним є звернення О. Б. Шендерук до творчого і критичного переосмислення ідей, що стосуються функціонування вітчизняних ВНЗ лінгвістичного спрямування (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Авторка дисертаційної роботи цілком слушно відзначає, що актуальність дослідження обумовлена необхідністю критичного аналізу

здобутків історії, узагальненням попереднього досвіду та використанням його в контексті сучасної вітчизняної практики тоді як вирішення цього завдання істотно підвищило б ефективність організації навчально-виховного процесу у визначеному напрямі.

З огляду на це, а також через відсутність у аналітичних дослідженнях педагогічної, історичної і культурологічної літератури та у вітчизняній теорії і практиці історико-педагогічної діяльності цілісної педагогічної розвідки щодо комплексного розгляду проблеми розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземних мов у ВНЗ України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Зокрема, цілком слушно поставлено мету дослідження, яка полягає в розкритті генези теорії і практики розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у вищих навчальних закладах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Чітко аргументовано використання обраних методів дослідження з урахуванням специфіки наукової розвідки (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; пошуково-бібліографічний метод; хронологічний; історико-структурний; нормативно-порівняльний; ретроспективний; історико-педагогічний та статистичний; інтерпретація та узагальнення).

Для реалізації мети дослідження О. Б. Шендерук опрацювала достатню кількість джерел (432 найменувань, і з них – 112 архівних справ). Використані джерела свідчать про міцну джерельну базу та значну науково-пошукову роботу, що сприяло проведенню об'єктивного аналізу означеної проблеми.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою О. Б. Шендерук дає підстави стверджувати про достатній рівень обґрунтованості і достовірності її основних наукових положень, висновків і пропозицій.

Дисертація характеризується науковою новизною. Рівень новизни, який подається, вперше розкриває генезу розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у вищих навчальних закладах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття, обґрунтовує етапи розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови вищих навчальних закладів в досліджуваній період, розкриває провідні тенденції; удосконалює понятійно-категоріальний апарат обраної проблеми, історико-педагогічні знання про педагогічну практику, діяльність факультативних курсів і гуртків у другій половині ХХ ст., зміст підготовки майбутніх викладачів іноземної мови у магістратурі та аспірантурі в умовах творення національної системи освіти, узагальнює фактологічний матеріал щодо підготовки викладачів іноземної мови в окремих вітчизняних ВНЗ.

Позитивно, що О. Б. Шендерук ввела до наукового обігу невідомі та маловідомі архівні документи, історичні факти, пов'язані з проблемою розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземних мов у ВНЗ України (112 справ з архівосховищ України щодо особливостей організації навчально-виховного процесу у визначених хронологічних межах, 33 з яких використано вперше).

Дисертантка вибудувала алгоритм аналізу понятійно-категоріального апарату досліджуваної проблеми, висвітлила джерельну базу, особливості розвитку вищої освіти України другої половини ХХ – початку ХХІ століття, розкрила основні етапи розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови, розглянула зміст, методи та засоби навчально-виховної роботи в педагогічних вищих навчальних закладах України досліджуваного періоду; охарактеризувала провідні тенденції розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземних мов, простежила розвиток професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови в умовах творення національної

системи освіти (на прикладі факультетів іноземних мов, магістратури та аспірантури лінгвістичного спрямування).

Привертає увагу ґрунтовний аналіз, здійснений здобувачкою, понять «професіоналізм», «професіоналізм майбутніх викладачів іноземної мови», «розвиток», «саморозвиток», «ключові компетенції майбутнього викладача іноземної мови» (розділ I). Спираючись на наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних учених, які прямо чи опосередковано вивчали питання професіоналізму, авторка з'ясувала, що ключове поняття «професіоналізм майбутніх викладачів іноземної мови» конкретизується в контексті оволодіння мовленнєвою (комунікативною), методичною, психолого-педагогічною, соціокультурною та інформаційною компетенціями.

На основі глибокого аналізу джерел і архівних документів, нормативно-правових актів Радянського Союзу та незалежної України і навчальної та науково-методичної літератури, матеріалів періодичних видань дисертанткою розроблена авторська періодизація розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у вищих навчальних закладах України в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття в основу якої було покладено змістовий критерій, що, на думку здобувача, спочатку характеризувався домінуванням радянської парадигми навчання, імпліцитним характером професіоналізму; пізніше визначався демократизацією та гуманізацією педагогічного процесу у вищій школі та поширенням поняття «професіоналізм» у науковому вжитку на основі запровадження новаторських, креативних підходів у практичній і теоретичній педагогічній діяльності; та врешті решт визначався усталенням національної парадигми навчання, урізноманітненням шляхів розвитку професіоналізму, оптимізацією мережі навчальних закладів, переходом до ступеневої системи навчання, співпрацею вітчизняних ВНЗ із зарубіжними партнерами.

Зміст другого розділу дисертації присвячений розгляду змісту, методів та засобів навчально-виховної роботи в педагогічних вищих навчальних

зкладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття); а також характеристиці провідних тенденцій розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземних мов.

Аналізуючи зміст навчального процесу у ВНЗ лінгвістичного спрямування досліджуваного періоду, авторка зосередила свою увагу на тому факті, що зміст і є основою розвитку професіоналізму як складного процесу, у ході якого суб'єкт набуває професійно-педагогічні знання, уміння, навички і характеризується прагненням постійно оновлювати та розширювати педагогічний кругозір, розвивати креативні здібності, а також потребу в педагогічних інноваціях та нестандартних професійних діях.

Важливо, що здобувачкою відзначені такі форми навчання як магістратура та аспірантура лінгвістичного спрямування (розділ ІІІ). Виправданим вважаємо репрезентацію у дослідженні таблиць, які демонструють загальну чисельність аспірантів, прийом і випуск, кількість та тематику захищених дисертацій у ВНЗ України другої половини ХХ – початку ХХІ століть.

Загалом, аналіз проблеми дав можливість здобувачці зробити аргументовані висновки до розділів та загальні висновки, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Позитивними аспектами роботи є достатня кількість архівних джерел та наявність додатків, де представлено перелік навчальних дисциплін та факультативних курсів, результати іспитів, навчальні плани педагогічних інститутів та факультетів іноземних мов, успішність на цих факультетах. Запропоновані матеріали посилюють основний зміст дисертації, збагачують теорію і практику рецензованого історико-педагогічного дослідження.

Основні положення дисертації О. Б. Шендерук повною мірою відображено у 20 наукових публікаціях, 19 з яких одноосібні. 9 з них опубліковано у вітчизняних наукових фахових виданнях України, 2 (англійською мовою) – у зарубіжних наукових періодичних виданнях та апробовано у виступах на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Значущість результатів дослідження для науки і практики. Наукове значення дисертаційної роботи О. Б. Шендерук полягає в тому, що її наукові положення, висновки і рекомендації поглиблюють і збагачують теоретичні, методичні та практичні питання розкриття сутності освітньо-виховного простору, актуалізують педагогічні ідеї і досвід України другої половини ХХ – початку ХХІ століття в практиці сучасних навчально-виховних закладів та збагачують теорію та практику національної освіти. Вважаємо, що запропонована дисертанткою методологія вивчення становлення і функціонування факультетів іноземних мов в умовах освітньо-виховного простору України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) може бути використана дослідниками для актуалізації ретроспективного досвіду і прогнозування можливостей його використання в полікультурному освітньо-виховному просторі сучасності. У цьому ми вбачаємо теоретичне значення виконаної дисертаційної розвідки.

Не викликає сумніву **практичне значення** результатів проведеного дослідження. Його теоретичні та практичні положення можуть бути використані науковцями та практиками у підготовці вчителів та викладачів іноземних мов, читанні лекцій та підготовці семінарських занять з фахових дисциплін, виконанні курсових та дипломних робіт з методики викладання іноземної мови та історії педагогіки. Важливість результатів дисертаційного дослідження підтверджує авторська програма спецкурсу з питання розвитку професіоналізму викладачів іноземної мови вищих навчальних закладів та документи про її використання та впровадження у навчально-виховний процес п'яти вищих навчальних закладів України (довідки з яких наявні у дисертації).

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Вважаємо, що здобувачка на основі всебічного і глибокого аналізу проблеми розробила логічну структуру дисертаційного дослідження. Робота, загальний обсяг якої складає 265 сторінок, з яких основного тексту – 188 сторінок, складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків,

списку використаних джерел, додатків і за структурою відповідає діючим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дисертаційного дослідження; розкрито ступінь наукового розроблення проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, окреслено хронологічні межі; охарактеризовано джерельну базу; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, відображено їх апробацію та впровадження; зазначено кількість публікацій автора, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі здійснений аналіз теоретичних питань дослідження проблеми розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у ВНЗ України (друга половина XX – початок XXI ст.), висвітлено джерельну базу, особливості розвитку вищої освіти України другої половини XX – початку XXI століття, розкрито основні етапи розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови.

У другому розділі розглянуто зміст, методи та засоби навчально-виховної роботи в педагогічних вищих навчальних закладах України досліджуваного періоду; охарактеризовано провідні тенденції розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземних мов.

У третьому розділі простежено розвиток професіоналізму майбутніх викладачів іноземних мов у умовах творення національної системи освіти (на прикладі факультетів іноземних мов, магістратури та аспірантури лінгвістичного спрямування).

Зважаючи на це, можна стверджувати, що опанована робота є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що в сукупності є суттєвим для розвитку історії педагогіки. Дисертантці вдалося реалізувати мету, розв'язати усі дослідницькі завдання. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. В цілому, оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження О. Б. Шендерук, вважаємо за потрібне висловити певні **побажання та зауваження дискусійного характеру:**

1. Вважаємо недоцільним у назві підрозділу 1.2 виділення «нормативно-правової бази», оскільки за класифікацією джерел, що використовується дисертанткою, вони входять до джерельної бази.

2. Доцільним було б у підрозділі 1.3 більше уваги приділити розвитку не вищої освіти взагалі, а розвитку тих навчальних закладів і спеціальностей, що готували викладачів іноземних мов.

3. Деякі висновки мають недостатній узагальнюючий характер, спостерігається дублювання окремих положень.

4. Рисунок 3.3 (стор. 183) варто перемістити, на нашу думку, у текст дисертації (параграф 3.1), де розглядається зміст підготовки викладачів іноземних мов у вітчизняних ВНЗ протягом 1991-2005 рр., оскільки вважаємо недоречним його використання у висновках до третього розділу.

5. Дисертація дещо переобтяжена таблицями, що не сприяє загальній рефлексії тексту дослідження. На нашу думку, деякі таблиці слід подати як додатки.

Проте, висловлені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки рецензованого дослідження.

Загальний висновок. Аналіз дисертаційної роботи «Проблема розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у вищих навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття), автореферату та праць здобувачки, опублікованих за темою свідчить, що дисертація за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу є завершеним самостійним дослідженням, що відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, вимогам, які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її авторка Олена Борисівна Шендерук заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філологічних
і суспільних дисциплін

ПВНЗ «Буковинський університет»

К. Д. Матійчук

Підпис Матійчук К. Д. засвідчую

Перший проректор

С. М. Пелипчук